

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարեկան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիային խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлис, Редакция «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և աօն օրերէն).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆոն № 253.

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐԿԱՅ 1901 ԹԱԿԱՆԻ

ՄՇԱԿ

(29-րդ ՏԱՐԻ)

ԴՐԱՎԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

«ՄՇԱԿԸ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄՈՎ ԵՒ ՆՈՅՆ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

Ա մ Ե ն օ Ր Բ ա ղ Ե Թ օ Ն Ե Ր Ի Ն Ե յ Ն Ե Ր Դ Ո Ղ Օ Ր Ե Ր Ի Գ .

ԲԱՑՎԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒՄ. «Մ շ ա կ ի» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, տասն և մէկ և տասն
ամսականը՝ 9 ռ., ինն և ութ ամսականը՝ 8 ռ., եօթ ամսականը՝ 7 ռ., վեց ամսականը՝ 6 ռ., հինգ
ամսականը՝ 5 ռ., չորս ամսականը՝ 4 ռ., երեք ամսականը՝ 3 ռ., երկու ամսականը՝ 2 ռ. և մի
ամսականը՝ 1 ռուբլի:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱՑՎԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ա մ Ե Ր Ի Կ ա յ Ի բաժանորդները պէտք է
վճարեն տարեկան 7 ռուբլի. Ե ւ ր օ ա յ Ի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պ ա Ր ա կ ա ս ա տ ա Ն Ի
բաժանորդները 10 ռուբլի:

«ՄՇԱԿԻՆ» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բաղադրատա և Բարձրագույն փողոցների
անկիւն):

Կայարարութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, և առհասարակ նամակ-
ներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է զիմել հետեւեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакция
«МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ ТИФЛИС, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւնները ընդունվում են բոլոր լեզուներով:

Ա Պ Ա Ռ Ի Կ Բ Ա Ժ Ա Ն Ո Ր Դ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ձ Է Ը Ն Դ Ո Ւ Ն Վ Ո Ւ Մ

ԲՈՎԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նպատակաւորմար չէ. — Ներքին ՏԵՍՈՒ-
ԹԻՒՆ. Մամուլ. Նամակ կարգի. Նամակ Խժ-
բագրութեան. Ներքին լուրեր. — ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵ-
ՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Ժրանսիայից. Արտաքին
լուրեր. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒ-
ԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մեր ուսանո-
ղութիւնը:

ՆՊԱՏԱԿԱՑԱՐՄԱՐ ՁԷ

Ուսու գրողների և գիտնականների փոխա-
դարձ օգնութեան ընկերութիւնը մի անգամ
տակաւորմար որոշում է կայացրել: Նա
գիտնականութիւն ունի խնդրամատոյց լինել
օրէնսդրական բարձր շրջաններին, որպէս
զի լրագրական արտատպումների համար
վերջով որոշ տուրք է աղարկում քոյացած
գումարներից կազմվի ֆոնդ կարիք ունե-
ցող գրականագէտների համար:

Անկասկած, իւրաքանչիւր մեզանից ցան-
կանում է, որ գրականագէտները ապահով-
ված լինեն և կարօտ անձինք կարողանան
նպաստ ստանալ իրանց կարիքների ժա-

մանակ: Սակայն այդ լաւ նպատակին հաս-
նելու համար մշակվում է այնպիսի ծրա-
դիր, որ միւս կողմից փնտաւար է լրա-
գրական գործի զարգացման համար:

Արտատպումների համար առանց այն
էլ գոյութիւն ունեն որոշ սահմանափա-
կումներ և անկարելի է արտատպել որ և
է յօդուածի մի երրորդական մասից աւե-
լի: Իսկ այժմ և այդ մասի վրա զբոլում է
նոր սահմանափակում, թէ և բարեբաւ-
կան նպատակով:

Արտատպումները մեծ մասամբ կատա-
րում է գաւառական մամուլը, որ յաճախ
ներկայ պայմաններում անկարող է լի-
նում ինքնուրոյն յօդուածներ տպել: Դա-
նուական մամուլը դեռ շատ տեղ անշա-
հաւէտ ձեռնարկութիւն է, որ գոհողու-
թիւն է պահանջում հրատարակիչներից
և խմբագիրներից: Դնել գաւառական մա-
մուլի վրա մի աւելորդ ծանրութիւն այն
ժամանակ, երբ նա կարօտ է աջակցու-
թեան և օժանդակութեան, առնուազն
աննպատակաւորմար է:

Դրագէտների ընկերութեան ներկայ ծը-

օրինակին ամենքն են հետեւում: Որպիսի հըս-
կայական բացասական ոյժ են կազմում այդ
ուսանողները կենքի մէջ—այդ մասին գաղա-
փար կարող է կազմել միայն նա, ով ծանօթ
է մեր ուսանողութեան փչացած մասի հետ:

Միանգամայն սխալ է այն կարծիքը, թէ
մեր ուսանողները իդէալիստ են մինչև այն
ժամանակ, քանի որ ուսանող են. իսկ այնու-
հետեւ, իբր թէ, հրաժեշտ են տալիս իդէալ-
ներին: Ոչ: Մեր այժմեան ուսանողները բոլոր-
րովին իդէալիստ չեն, նոյն իսկ խօսքով էլ
չեն իդէալիստ: Նրանք իդէալների մասին նոյն-
քան են խօսում, որքան և բայախանի
կառավարիչը: Անցաւ այն ժամանակը, երբ
հայ ուսանողը իսկական իդէալիստ էր, անցաւ
և այն ժամանակը, երբ նա խօսքով էր իդէալ-
իստ: Այժմ նա նոյն իսկ խօսքով էլ չէ իդէալ-
իստ:

Ամեն անգամ, երբ մէկը յարձակվել է ու-
սանողութեան վրա, իսկոյն մի ուրիշը պաշտ-
պան է հանդիսացել նրան, ասելով, որ եթէ
պտուղը վատ է, մեղաւորը ծան է, եթէ մեր
ուսանողութիւնը վատ է, մեղաւորը ինքը հա-
տարակութիւնն է: Ergo—իդուր են ձեր բոլոր
յարձակումները ուսանողների վրա. նրանք ան-
մեղ են: Խեղճ ուսանողներ, ինչով են նրանք
մեղաւոր: Միտնողները այդպէս են ծնել, նրանք
էլ այդպէս են: Միթէ դրանից էլ պարզ բան
կը լինի: Բայց, բարեբաւարմար, մարդիկ այդ

լրագիրը անաջող է և նպատակաւորմար
կը լինէր նրան թողնել և ձեռնարկել մի
ուրիշը, որը դժուարութիւններ չը յարու-
ցանէր այն մամուլի գործի համար, որի
մշակներին պէտք է օգնել: Թեթեւացրէք
կարօտ գրագէտների վիճակը, բայց մի
դժուարացրէք մամուլի և մանաւանդ գա-
ւառական մամուլի դրութիւնը և մի
ստեղծէք նրա համար նոր խոչընդոտներ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մ Ա Մ Ո Ւ Ն

Դարձեալ «Սուրճանդակ» լրագիրը սարսափ-
ներ է պատմում ժընձիլի ուսանողութիւնների
մասին իր մի թղթակցի բերանով: Այս անգամ
թղթակիցը «Սուրճանդակ» չէ, որի մի անվա-
յել գրուածքը հերքելից «Մշակի» մէջ ժընձիլի
հայ ուսանողութիւնների կողմից: Այժմ գրում է
մի ուրիշը, որ այլ ևս անվայել անկարելի չէ
անում, բայց ի վերջոյ համարեա նոյնն է ա-
սում, ինչ ասել էր նրա նախորդը: Հարցը մեր
կովկասից ուսանողութիւններին է վերաբերում.
բայց եթէ մենք ուշադրութիւն ենք դարձնում
այդ թղթակցութեան վրա, պատճառը այն չէ,
որ խօսքի առարկան մեր օրիւրներն են: Ոչ,
հետաքրքրականը այնտեղ այն է, թէ ինչ հա-
յնացներ ունեն թիւրքահայերը կանանց բարձ-
րագոյն կրթութեան մասին: Այստեղ անա շատ
և շատ գարմանալի բաներ են երեւան գալիս
մեր առջև: Ահա ինչպէս է նկարագրում թղթ-
թակիցը ուսանողութիւններին:

Ինչպէս ըսի, ուսանողութիւններուն մեծ մա-
սը բժշկութեան կը հետեւի: Ասոնց կը հան-
դիպիս բժշկական դաստարաններուն մէջ ու-
սանողներու հետ ըով ըովի նստած, խոշո-
րացոյցի տակ մարդկային այլ և այլ անդամ-
ներ կը դնեն, միջքօպներ կը փնտռեն,
մարդկայնութեան սրահներուն մէջ մարդ-
կային դիակներ կը կարտեն այն փոքրիկ
ձեռքերով, որոնք թերեւս օգտակար գաւառ-
ներ հասցնելու և մեծցնելու համար ստեղ-
ծուած են: Ասոնք այս վերջին սրահներուն
գարշառուութեանց մէջ կը խափանուին ամ-
բողջ օրեր, առանց հինգ վայրկեան դուրսի
մաքուր օդը չնչկու: Տեսած եմ այնպիսի-
ներ ալ, որ առանց լուացուելու սրահը կը
ձգեն, իրենց խեղճուկ ճաշը ընելու համար:
Վերջապէս այնպիսի կիներ են, որ բոլորովին
այլափոխուած և կնուրթնէ դուրս ելած են:
Փողոցները այս դժբաղք արարածները տես-
նել դժուար չէ: Երբ հանդիպէ կարճ մաղե-
րով, տարօրինակ զիւրադով և հարուստով,
նոյնպէս տարօրինակ քաղաւածքով ու ան-
ճոռնի շարժումներով կնոջ մը, ապահով ե-

ղէք թէ ուսանողութիւն մըն է: Երբ իրեն մօ-
տենաք ծխախոտէ ուրիշ բան չի հոտոր վրա-
յէն: (Բացառութիւնները միշտ կը յարգեմ):
Գալով իրենց անցուցած կեանքին, ընդհան-
րապէս քիչով գոհ կըլլան. այնպէս որ Զուի-
ցերիոյ ամենայնպէս աղքատն իսկ աւելի
լաւ կապրի: Աստուծ մինչև կէսօր անօթի,
կէսօրին աժան ճաշարանի մը մէջ փոքր ինչ
ճաշ մը և իրիկունը թէյով հաց: Ահա ա-
սոնց անուրը: Գանիներ այ ճանչցած եմ, որ
օրերով մի կը երես չեն տեսած և մէյնէ կը
մախք դարձած են: Մտնելու անոնցմէ միոյն
սենեակը. նախ ծխախոտի հոտն է, որ թո-
քերէդ ներս կը խուժէ, յետոյ աչքիդ կը
զարնէ սենեակին աղտոտութիւնը, անկանո-
նութիւնը, թուղթի կտորներ, գրքեր առջին
անգին սփռուած: Անկիւն մը կը տեսնես
թէ յաման մը, որ իրեն կը ծառայէ իրիկուն
խեղճուկ ընթերցող պատրաստելու: Սենեակ-
ները ընդհանրապէս փոքր են և կը զգա-
նուին անօդ և ցած փողոցներու մէջ, որ-
պէս զի աժան ըլլան: Այդ արարածներուն
ըով մի փնտռէ կնոջական հրապուրիչ ձե-
ւերը, կուսական շարժումները, քաղցր խօ-
սակցութիւնը, որ պաշտելի կընեն իկնը դօ-
րաւոր սեղին. ընդհակառակն ասոնք վերջին
ծայր կոչու ու կոպիտ են: Իրենց խօսակցու-
թիւնը գիտութիւնն անգին չանցնիր, և կան
այնպիսիներ, որ այլ ևս այլ անօրուտ վար-
դապետութիւններու (doctrine) կը հետեւին,
որոնց համար կը վատեն իրենց ժամանա-
կին մեծ մասը:

Տեսնում էք որքան սարսափներ: Սակայն
մի սարսափէք: Այդ բոլոր աներն ու երկու-
ները առաջանում են նրանից, որ պօլեմիկ
դեռ չէ ազատվել հարեմական հասկացողու-
թիւններից: Ինչ ուղում է լինի կինը, միայն
թէ նա դուրսեկան լինի զգորաւոր սեղին:
Պօլեմիկ բանաստեղծ է, նրա ամբողջ կեանքը
երգ է և երգի տեսակէտից, ի հարկէ, սար-
սափելի պիտի լինի մեկըրքներ զննող կինը:
Վերին աստիճան յուզիչ է թղթակցի հետե-
ւեալ վերջաբանը:

Աւելի լաւ չէր, որ առոնք ուսեալ, զար-
գացեալ ճշմարիտ մայրեր ըլլալու պատրաստ-
վէին, և այսպէսով գոն օգտակար ըլլային,
իրենց երկին պարկեշտ անդամներ հասց-
նելով: Եթէ մեր ֆէմինիզմն այլ աղպէս
կոչու, աղտոտ և կնոջ անուր արատաւո-
րող արարածներ պիտի արտադրէ «ուսանո-
ղութիւններ» անուան տակ, պակաս ըլլայ այդ
ֆէմինիզմը: Նախամեծար կը համարիմ տես-
նել թրքահայ օրիորդ քիչ մը տգէտ, բայց
կուսական համարելի շարժումներով, պար-
կեշտ ձեւերով, քան կովկասից հայ ուսանո-
ղութիւն, որ կը հետեւի դժբաղքաւոր օտար
ուսանողութիւններու անվայել և կոպիտ սո-
վորութեան:

Ճաշակների մասին չեն վիճում: Երբ պօլ-
եմիկները համար շատ ցանկալի է, որ իրանց

թեան ենթարկել այդ չընկալաւոր, եթէ միայն
նրանք կամենային ունենալ տոկունութիւն,
յարատեւ սէր դէպի իդէալը և մի քիչ էլ
ֆանատիկութիւն: Միանգամայն ճիշդ է,
որ ամբողջ ամեն տեղ է ամբողջ, ու-
սանողութիւնն էլ ունի իր ամբողջ, որին
պէտք է առաջնորդել, ղեկավարել: Իսկ ի՞նչ
կարող է նրան առաջնորդ հանդիսանալ, ե-
թէ ոչ հէնց իսկ այդ ուսանողութեան գիտակ-
ցող անհատները: Իսկ այդ անհատները... զրժ-
բախտաբար նրանք շատ քիչ գիտեն ոգեւորվել
գաղափարով: Հէգելին այն խօսքերը թէ, «այն
ամենը, ինչ որ գոյութիւն ունի, գեղեցիկ է և
անհրաժեշտ»—այդ խօսքերը մեր ուսանողները
մի առանձին ոգեւորութեամբ են արտասանում,
շատ անգամ չը հասկանալով նրանց բուն
իմաստը:

Ուր են գաղափարի մարդիկ, ուր են իդէա-
լին ծառայող ուսանողներ:

Այժմ թող տուէք, ընթերցող, իմ, որպէս
ուսանողի, ասածները եղբարկալիկ ուսանո-
ղութեան մասին: Նա, այդ ուսանողու-
թիւնը, չէ հետաքրքրվում իր ժողովրդի կեան-
քով, արհամարհում է իր մայրենի լեզուն
և գրականութիւնը (95 տոկոսը այդպէս
է), նա համարեա թէ հայ ուսանո-
ղութիւն կոչվելու իրաւունքը չունի: Ի՞նչ
կը լինէր, ընթերցող, մեր դրութիւնը, եթէ,
Աստուած մի արասցէ, չը լինէին մեր թեմական

54-100